

Motion till riksdagen
2024/25:3445

av Jessica Wetterling m.fl. (V)

med anledning av prop. 2024/25:180 Ökat
informationsutbyte mellan myndigheter –
en ny sekretessbrytande bestämmelse

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	1
3	Inledning	2
4	Regeringens förslag.....	3
5	Vänsterpartiets ställningstagande.....	3
5.1	Dagens offentlighets- och sekretesslagstiftning.....	3
5.2	Regeringens utredning Ökat informationsutbyte mellan myndigheter (SOU 2024:63).....	4
5.3	Ytterligare en ny sekretessbrytande bestämmelse.....	6
5.4	Lagrådets yttrande	8

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2024/25:180.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett mer begränsat, proportionellt och rättssäkert förslag till ändring av offentlighets- och sekretesslagstiftningen i syfte att förebygga

och utreda fusk och brott riktade mot välfärdssystemen samt andra grova brott och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiet värnar demokratiska grundvärden som rättssäkerhet och skyddet för den personliga integriteten. Den tekniska utvecklingen och den allt större möjligheten till datainsamling av privata uppgifter innebär en stor utmaning. I dag är det möjligt att samla in en stor mängd uppgifter av känslig karaktär som visar var människor befinner sig och vilka rutiner de har. Det är därför av yttersta vikt att skyddet för den personliga integriteten hela tiden bevakas i takt med den ökande digitaliseringen. Vi vill samtidigt inte försvåra de brottsbekämpande myndigheternas arbete med att utreda och beivra brott. Därför är vi även angelägna om att det finns ett regelverk som ger ett gott skydd för Sveriges och landets invånares säkerhet. Det måste kunna ställas höga krav på att grov brottslighet bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat. Förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar ska alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Detta gäller även förslag om ny lagstiftning om tvångsmedel och utökad användning av befintliga tvångsmedel, särskilt de hemliga tvångsmedlen, såväl som ökad informationsdelning mellan myndigheter i syfte att beivra brott. En ökad övervakning av människor innebär dock inte automatiskt en minskad kriminalitet eller att fler brott klaras upp.

Vi ser med stor oro på den utveckling som skett sedan början av 2000-talet och som i dag lett till att vi allt starkare närmar oss ett övervakningssamhälle. Frågor om personlig integritet och mänskliga rättigheter får gång på gång stå tillbaka. Varje inskränkning som godtas tenderar att bereda väg för ännu fler och mer ingripande åtgärder. Argument i stil med att den som har rent samvete inte har något att frukta riskerar att bli urvattnade floskler ju fler inskränkningar av den personliga integriteten som accepteras. Konsekvenserna för samhällsklimatet och demokratin på lång sikt är svåra att överblicka.

4 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition en ny sekretessbrytande bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Sekretess till skydd för enskilda ska enligt förslaget inte hindra att uppgifter lämnas mellan myndigheter om det behövs för vissa brottsförebyggande syften. I propositionen föreslår regeringen att uppgifter ska kunna lämnas om det behövs för följande syften: förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda brott, förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda felaktiga utbetalningar, förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda fusk och olika typer av överträdelser. Innan en uppgift lämnas ska det göras en intresseavvägning. En uppgift får inte lämnas om övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut. Från den sekretessbrytande bestämmelsens tillämpningsområde undantas sekretess inom hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet, sekretess för uppgift som gjorts tillgänglig enligt lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation, sekretess i verksamhet som innefattar omprövning av beslut eller särskild tillsyn, sekretess i viss patientnämndsverksamhet, sekretess i verksamhet som avser omhändertagande av patientjournal och viss sekretess hos Inspektionen för vård och omsorg samt sekretess inom vissa andra områden, t.ex. hos Barnombudsmannen och Institutet för mänskliga rättigheter, sekretess i medlingsärenden hos domstol m.fl. Inom socialtjänstområdet ska bl.a. inte sekretess inom kommunal familjerådgivning omfattas. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 december 2025.

5 Vänsterpartiets ställningstagande

5.1 Dagens offentlighets- och sekretesslagstiftning

Offentlighets- och sekretesslagen (OSL) reglerar bl.a. vilka sekretessregler som gäller mellan myndigheter till skydd för enskilda. Reglerna syftar i första hand till att värna den enskildes personliga integritet och en utgångspunkt är att uppgifter som omfattas av sekretess inte ska vidarebefordras utanför den verksamhet i vilken de hämtats in. När sekretessgenombrott, dvs. utlämnande av uppgifter, övervägs måste det göras en bedömning av vilken grad av intrång i den personliga integriteten sekretessgenombrottet innebär. I den bedömningen är det särskilt viktigt att beakta bl.a. om utbytet av information sker mellan myndigheter eller om även enskilda deltar, arten av uppgifter,

för vilka ändamål som uppgifterna behandlas, mängden av uppgifter, hur uppgifterna används, hur uppgifterna sprids och möjligheten att lagra uppgifterna. Hänsyn måste också tas till hur ett sekretessgenombrott skulle påverka förtroendet för berörda myndigheter.

Redan enligt gällande lagstiftning finns det sekretessbrytande regler i syfte att underlätta samarbetet mellan myndigheterna. Enligt 10 kap. 2 § OSL hindrar inte sekretess att en myndighet lämnar ut uppgifter om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet. I 10 kap. 27 § OSL finns den s.k. generalklausulen som, med vissa begränsningar, innebär att sekretess inte hindrar att uppgifter lämnas till en annan myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgifterna lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Syftet med generalklausulen är att den ska utgöra en ventil för det fall ett utbyte av uppgifter uppenbart behöver ske och situationen inte har kunnat förutses i lagstiftningen (prop. 1979/80:2 del A s. 91). Viss sekretess har ansetts vara särskilt viktig att upprätthålla och har därför undantagits från generalklausulens tillämpningsområde. Det gäller t.ex. den s.k. socialtjänstsekretessen (26 kap. 1–6 §§ OSL) och hälso- och sjukvårdssekretessen (25 kap. 1–8 §§ OSL).

5.2 Regeringens utredning Ökat informationsutbyte mellan myndigheter (SOU 2024:63)

Enligt utredningen SOU 2024:63 finns det ett generellt och omfattande behov av utökade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter. Inom många områden anses möjligheterna att utbyta information vara alltför begränsade för att myndigheterna ska kunna utföra myndighetsutövning och annan verksamhet som tydligt faller inom ramen för myndigheternas befogenheter på ett korrekt, rättssäkert och effektivt sätt. Enligt utredningens kartläggning framstår behovet av ett ökat informationsutbyte som särskilt angeläget för att kunna förhindra och motverka bl.a. välfärdsbrottslighet och felaktiga utbetalningar från offentliga stödsystem, såsom vid hanteringen av EU-relaterade medel samt vid informationsutbyte mellan myndigheter kopplat till barn och unga som riskerar att fara illa och utnyttjas i kriminella sammanhang. Utredningen visar också att det i många fall uppstår praktiska problem vid tillämpningen av befintliga bestämmelser som medger informationsutbyte. Regleringen uppfattas vara komplex och svårtillämpad, särskilt sammantagen med den dataskyddsrättsliga regleringen. Myndigheterna för också fram synpunkter på att det i dag finns för många

sekretessbrytande bestämmelser. Svårigheten att i det dagliga arbetet överblicka den stora mängden sekretessbrytande bestämmelser, som är utformade på olika sätt och innehåller olika komplicerade rekvisit för utlämnande, lyfts fram som ett särskilt problem (prop. 2024/25:180 s. 10–11).

Efter att utredningen presenterades i augusti 2024 har ytterligare förslag från regeringen om sekretessbrytande regler i brottsbekämpande syfte trätt i kraft 1 april 2025 (prop. 2024/25:65 Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen). Vänsterpartiet yrkade i en motion till riksdagen avslag på dessa förändringar med motiveringen att flera av förslagen, bl.a. om skolans uppgiftsskyldighet, är mycket långtgående och därmed oproportionella. Vidare noterade vi särskilt det anmärkningsvärda i att en ensamutredare fått i tilläggsdirektiv att ta fram en ny huvudregel i sekretesslagstiftningen utan att göra en bedömning i själva sakfrågan. Utredningen¹ (SOU 2023:69) som ligger till grund för dessa ändringar framstår därför som ett rent beställningsverk från regeringen (mot. 2024/25:3291).

Dessvärre har även den nu aktuella utredningen (SOU 2024:63) bedrivits på liknande sätt. Att den särskilda utredaren bedrivit arbetet i nära samråd med experter och sakkunniga förändrar inte detta. En utredning av en så pass stor ändring i sekretesslagstiftningen borde enligt Vänsterpartiets mening ha bedrivits på ett helt förutsättningslöst sätt genom en parlamentarisk utredning.

Regeringen valde, trots omfattande kritik från flera remissinstanser och Lagrådets avrådan i vissa delar, att gå vidare med förslagen om en ny sekretessbrytande huvudregel i brottsbekämpande syfte (SOU 2023:69) som sedan röstades igenom av riksdagens majoritet (bet. 2024/25:JuU9, prop. 2024/25:65). Förslagen i den nu aktuella propositionen måste bedömas i ljuset av dessa omfattande ändringar som inte ens hunnit vara i kraft tillräckligt länge för att utvärderas. Noterbart är att myndigheterna redan innan dessa ändringar anförde att sekretesslagstiftningen upplevdes som komplicerad och svårtillämpad. Vi är djupt oroade över att regeringen på kort tid lägger fram flera genomgripande förslag till ändringar i sekretesslagstiftningen. Sammantaget riskerar sekretesskyddet för enskilda att bli i det närmaste obefintligt om även det nu aktuella förslaget genomförs.

¹ SOU 2023:69, Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen. En ny huvudregel.

5.3 Ytterligare en ny sekretessbrytande bestämmelse

Regeringen föreslår i sin proposition att sekretess till skydd för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden inte ska hindra att en uppgift lämnas till en annan myndighet om det behövs för vissa angivna syften. Informationen ska kunna delas mellan myndigheterna om det behövs för att förebygga eller förhindra att en ekonomisk förmån, ett ekonomiskt stöd, en skatt eller en avgift beslutas, betalas ut eller tillgodoses felaktigt eller med ett för högt eller ett för lågt belopp. En uppgift ska också kunna lämnas ut om det behövs för att upptäcka eller utreda sådana företeelser. Vidare ska information kunna delas om det behövs för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller för att utreda brott och om det behövs för att förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda fusk och överträdelser av regler, villkor i beslut eller avtal.

Flera remissinstanser, bl.a. Akademikerförbundet SSR, Göteborgs kommun, Integritetsskyddsmyndigheten (IMY), Justitiekanslern, Riksdagens ombudsmän (JO), Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, Statens haverikommission och Förvaltningsrätten i Malmö, är kritiska mot förslaget. Enligt dessa kommer förslaget att leda till ett omfattande utbyte av personuppgifter med en ökad risk för intrång i den personliga integriteten. Vissa remissinstanser, bl.a. Domstolsverket, Finansinspektionen och Förvaltningsrätten i Malmö, ifrågasätter också utredningens behovsanalys. Justitiekanslern (JK) anser att det finns anledning att ifrågasätta den systematiska lämpligheten av att en undantagsregel i praktiken görs till en huvudregel. Ett antal remissinstanser, bl.a. Finansinspektionen, Inspektionen för socialförsäkringen, Konkurrentverket, Kriminalvården och Statens haverikommission, för fram att förslaget kan ha en allmän påverkan på enskildas förtroende för myndigheter. Enligt bl.a. Finansinspektionen, Konkurrentverket och Statens haverikommission kan det påverka myndighetens möjlighet att bedriva sin verksamhet. Arbetsmiljöverket menar att ett ökat informationsutbyte kan öka risken för att medarbetare utsätts för hot, våld och andra typer av otillbörliga påverkansförsök. Flera remissinstanser, bl.a. IVO, JO, Kronofogdemyndigheten, Statens skolverk och Sveriges Lärare, anser att det föreslagna behovsrekvisitet kan leda till svåra bedömningar. Enligt bl.a. Arbetsgivarverket och Nationellt kunskapscentrum Barnafrid vid Linköpings universitet bör det inte vara möjligt att rutinmässigt lämna ut uppgifter med stöd av bestämmelsen.

Många remissinstanser, bl.a. Akademikerförbundet SSR, Föreningen Sveriges socialchefer, Förvaltningsrätten i Malmö, Göteborgs kommun, fakultetsnämnden vid

Uppsala universitet, Nationellt kunskapscentrum Barnafriad vid Linköpings universitet, Riksdagens ombudsmän (JO), Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) är kritiska till förslaget att inte undanta socialtjänstsekretessen i sin helhet. Detta kan påverka förtroendet för socialtjänsten med risk för att socialtjänsten får svårt att bedriva sin verksamhet. För att undvika förtroendeskador föreslår SKR att det vid utlämnande av uppgifter från socialtjänsten bör råda en presumtion för att uppgifterna inte ska lämnas ut.

Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas farhågor. Vi håller förvisso med regeringen om att det är av yttersta vikt att hindra felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen, stoppa fusk och att förebygga och utreda grövre brott och inte minst att stoppa kriminella aktörer inom välfärdsbranschen. Därför kan vissa ändringar i sekretesslagstiftningen behöva göras. Vi är inte heller emot att göra relevanta ändringar i syfte för att förenkla tillämpningen och göra lagstiftningen mindre komplicerad. Alla ändringar måste dock ske på ett sätt som upprätthåller rättssäkerheten och med hänsyn till enskilda människors integritet. Förslaget som det ser ut nu öppnar dock upp för ett okontrollerat informationsutbyte där konsekvenserna inte går att överblicka. Det är helt i strid med Vänsterpartiets syn på integritet och även helt i strid med den hittills rådande uppfattningen om skydd för sekretessbelagda uppgifter och människors integritet. Vidare är förslaget för allmänt hållet. Det saknas t.ex. specificeringar när det gäller vilken grad av allvar som krävs för att brottslighet ska kunna leda till ett beslut om informationsdelning. Regeringens förslag medför också att sekretesslagstiftningen, som redan är tämligen komplicerad, blir ännu mer komplex och därigenom ännu mer svårtillämpad för de berörda. Det kan i sin tur innebära att fler felaktigheter begås när enskilda tjänstemän ska göra komplicerade bedömningar på helt nya grunder. Detta behöver även ställas i relation till att regeringen överväger att utvidga ansvaret för tjänstefel (dir. 2024:14).

Regeringen skriver själv i sin proposition att det finns en risk för att utredningens förslag innebär ett försämrat skydd för den personliga integriteten. Detta eftersom förslaget innebär att uppgifter om enskilda kommer att spridas och bli tillgängliga för fler personer och dessutom för personer som t.ex. arbetar vid brottsbekämpande myndigheter. Enligt regeringen kan det inte heller uteslutas att det finns en risk för att förtroendet kan minska för myndigheter som i ökad utsträckning lämnar ut uppgifter (prop. 2024/25:180 s. 17). Exakt samma resonemang framfördes av regeringen i det tidigare nämnda lagstiftningsärendet om en ny sekretessbrytande huvudregel (prop.

2024/25:65 s. 70). Vänsterpartiet anser att det är djupt oroväckande att regeringen, trots denna vetskap, lägger fram dylika förslag till riksdagen.

Att uppgifter ska få delas först efter en intresseavvägning är förvisso positivt men inte tillräckligt. Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) är kritisk mot utredningens förslag och anser att uppgiftslämnandet bör begränsas till fall där behovet av utlämnande väger tyngre än integritetsintresset. Förvaltningsrätten i Malmö och Förvaltningsrätten i Stockholm anser att den intresseavvägning som föreslås inte är tillräcklig för att bevaka domstolarnas intressen. Några remissinstanser, bl.a. Arbetsmiljöverket, Centrala studiestödsnämnden (CSN), Ekobrottsmyndigheten, Göteborgs kommun och Justitiekanslern, pekar på risken för att myndigheter ska göra felaktiga bedömningar.

5.4 Lagrådets yttrande

Enligt Lagrådet innebär regeringens förslag ett förhållandevis radikalt avsteg från de principer som hittills har gällt på offentlighets- och sekretessområdet. Förslaget innebär också en inte obetydlig risk för att uppgifter som bör åtnjuta sekretesskydd sprids i en omfattning som inte är motiverad. Vid bedömningen av om den föreslagna regleringen är ändamålsenlig framhåller Lagrådet att den nuvarande regleringen i offentlighets- och sekretesslagen bygger på omfattande och ingående överväganden om behovet av att skydda olika slag av uppgifter. Förslaget innebär att den sekretess som lagstiftaren enligt dessa tidigare överväganden har beslutat om bryts genom en generell och allmänt hållen bestämmelse, vars tillämpning i enskilda fall är svår att förutse. Förslaget inger därför betänkligheter. Lagrådet vill särskilt understryka att ett genomförande av förslaget medför ett stort behov av att det görs en översyn av hur detta påverkar den personliga integriteten och förtroendet för myndigheterna.

Sammanfattningsvis yrkar Vänsterpartiet avslag på regeringens proposition.

Vi delar dock regeringens uppfattning om vikten av att värna välfärdssystemen mot fusk, felaktiga utbetalningar och brottslighet riktad mot välfärden såväl som vikten av att ge myndigheterna möjlighet att både förebygga och utreda andra grova brott. Vi föreslår därför att regeringen tar fram ett mer träffsäkert och begränsat förslag till ändringar i OSL i detta syfte. Vi vill betona att ändringarna måste vara både nödvändiga, proportionella och noga övervägda inom ramen för en seriös utredning för att vi ska acceptera dem. Inom ramen för detta arbete bör även den nyligen genomförda ändringen av OSL i brottsbekämpande syfte utvärderas (prop. 2024/25:65).

Riksdagen bör avslå proposition 2024/25:180. Detta bör riksdagen besluta.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett mer begränsat, proportionellt och rättssäkert förslag till ändring av offentlighets- och sekretesslagstiftningen i syfte att förebygga och utreda fusk och brott riktade mot välfärdssystemen samt andra grova brott. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jessica Wetterling (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Gudrun Nordborg (V)

Håkan Svenneling (V)

Tony Haddou (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)